

P. JENSEN, KVÆRNDRUP

1846 — 16. Januar — 1946

Af H. C. Frydendahl

Dyrlæge P. Jensen, Kværndrup, indtager en saa ærefuld Plads blandt Fyns historiske Forfattere, at det maa findes betimeligt at mindes ham i Fynske Aarbøger i Hundredeaaret for hans Fødsel.

Da der andetsteds¹ er skrevet udførligt om ham, skal der her kun gives et kort Rids af hans Liv og Virke som Indledning til et Uddrag af hans slægtshistoriske Optegnelser.

Peder Jensen blev født paa Nørremosegaard i Kværndrup Sogn den 16. Januar 1846. Faderen, Jens Jensen, var en dygtig og fremsynet Landmand, i flere Henseender Foregangsmand, og hans Rigsdagsvirksomhed medførte, at Hjemmet kom i Forbindelse med adskillige af Tidens bedste Mænd, saaledes N. F. S. Grundtvig og N. J. Termansen. Han og hans fortræffelige Hustru, Anne Hansdatter, levede med i det aandelige Røre paa Egnen, der samlede sig om Mænd som Vilhelm Birkedal og Christen Kold.

Alt dette blev bestemmende for P. Jensens Udvikling. Indtil Ti-aarsalderen blev han undervist hjemme og derefter i den nyoprettede Trunderup Friskole. Den aandelige Indstilling, han gennem Hjemmets og Friskolens Paavirkning voksede naturligt ind i, blev afgørende for hans Ungdoms og Manddoms Virke.

Efter at han i 1859 var bleven konfirmeret af Birkedal, der dengang havde Jens Schjørring til Hjelpepræst, var han endnu nogle Aar hjemme, hvor han tidligt maatte gøre Karls Arbejde. Hans Fritidslæsning i disse Aar var især Ingemanns historiske Romaner.

Naar Moderen i hans Barndom for ham og hans Søkende sang

¹ Især Poul Bjerger i Svendborg Amt, 1913, p. 3—29; Johs. Brøndum-Nielsen i Fortid og Nutid I, 1914—16, p. 78—84; K. L. Kristensen i Fyns Tidende 6. Oktober 1929; Hj. Friis i Dansk biografisk Leksikon XI, 1937, p. 497 f.

gamle Viser og fortalte Eventyr og Sagn fra Egnen, lyttede han med Lyst, og hvad Faderen, Farfaderen og Morfaderen² og andre i hans Barndom og Ungdom fortalte om Egnens Forhold og Historie, bundfældede sig i hans Sind og blev en Mindeskat, som han altid trofast bevarede, gennem Aarene øgede ved Indsamling og Studier og med rund Haand meddelte andre. Allerede i Fjortenaarsalderen begyndte han at sende Optegnelser til Folkemindesamleren Svend Grundtvig. Hans første Sending indeholdt Eventyret „Klodte Hans eller Klods Hans“ samt nogle Sagn, Remser, Ordsprog, Gaader og Folketro. Senere blev han en af Evald Tang Kristensens bedste Medarbejdere. Naar denne Samler kom til Fyn, aflagde han gerne et Besøg hos P. Jensen³.

Han samlede ogsaa paa Oldsager, studerede Naturfag og gik over til Friskolelærer Morten Eskesen i Rudme for at lære Oldnordisk. 16—17 Aar gammel var han Elev paa Kolds Højskole i Dalum, og her tilegnede han sig mange Kundskaber, ogsaa ud over de almindelige Højskolefag; foruden Oldnordisk læste han her Matematik og Kemi. En af Lærerne her var for Resten den ogsaa som Folkemindesamler kendte Anders Kr. Povlsen Dal, der en Tid havde hjulpet med Hjemmeundervisningen paa Nørremosegaard.

I de Aar, han derefter igen tilbragte hjemme, øgede han sine Kundskaber ved Selvstudium („læste noget, hørte mere“, siger han selv) samtidig med, at han tog flittig Del i Husflidsarbejde og Skyttebevægelse. En Tid var han Delingsfører. Han lavede Flitsbuer og Stuebøsser til Drengene, ja drev det endog til at være Bøssemager for Skytteforeningerne, ikke blot Sognets egen Forening, der var en Frugt af den ildfulde Kaptajn Edvard Nielsens Arbejde. 20 Aar gammel var han en Sommer Lærer i Trunderup Friskole, hvis Lærer var indkaldt til Militærtjeneste.

Efter at han selv havde aftjent sin Værnepligt, ved 7. Bataillon i Nyborg, og derefter igen arbejdet hjemme, tog han til København

² Kværndrup Sogn, 1943, p. 63; Skattegraveren IX, 1888, p. 237.

³ E. Tang Kristensen: Minder og Oplevelser III, 1925, p. 273, 284, 296 f; IV, 1927, p. 37, 41 og 216.

for paa et privat Kursus at forberede sig til Optagelse paa Landbohøjskolen, hvor han derefter uddannede sig til Dyrlæge.

I 1876 nedsatte han sig som Dyrlæge i Kværndrup, og Aaret efter holdt han Bryllup med Inger Marie Pedersen, en Gaardmandsdatter fra Ferup ved Kolding. Hun var som han udgaaet fra grundtvigske Kredse og havde en Tid været i hans Hjem.

Der oprandt nu nogle lykkelige Aar for dem. En lille Dreng, Jens Peder Jensen, senere Smed og Mekaniker, bidrog til at gøre Hjemlivet fornøjeligt. Men i 1883 døde hans Hustru, og det saa ud, som hele hans Lykke pludselig var styrtet i Grus. Hans Arbejdslyst lammedes. Men efter nogen Tids Modløshed tog han sig sammen og gik med fornyet Kraft op i sit Arbejde.

Foruden at passe sin Landejendom og den store Dyrlægepraksis tog han virksom Del i Sognets offentlige Liv. Friskole-, Husflids- og Skyttesag nærrede han især Forkærlighed for. Han var den drivende Kraft ved Opførelsen af Forsamlingshuset og Husflidsskolen og virksom for Anlæggelsen af Bakkelunden, der i mange Aar var en yndet Festplads for Sognet. Han var i 12 Aar Medlem af Sogneraadet og i 3 Aar dettes Formand. Og han var Formand for Foredragsforeningen.

Af hans Arbejder for større Kredse kan nævnes, at han var Medstifter af og Bestyrelsesmedlem i Svendborg Amts historiske Samfund og desuden i mange Aar Dommer for svære Heste ved Svendborg Amts landøkonomiske Selskabs Dyrskuer, der i en Aarrække afholdtes i Kværndrup, men senere, da Faaborg-Ringe-Banen var blevet aabnet, flyttedes til Ringe.

Han udfoldede desuden en omfattende Optegner- og Forfattervirksomhed, dels som Veterinær og dels som Stedhistoriker samt Folkeminde- og Folkemaalsoptegner.

I „Maanedsskrift for Dyrlæger“ skrev han en Række faglige Afhandlinger, af hvilke en blev prisbelønnet af Veterinærskolens Jubilæumsfond.

Det Arbejde med Optegnelse af Folkeminder, han havde begyndt for Svend Grundtvig allerede i 1860—62, genoptog han i 1883, men

da, efter Svend Grundtvigs Død, for Evald Tang Kristensen, der udgav en Mængde af hans fortrinlige Optegnelser, især i „Skattegraveren“ og „Danske Sagn“. Som naturligt er, har en stor Del af

hans Optegnelser Tilknytning til Kværndrup Sogn. De fleste af disse er senere trykt samlet efter hans Originaloptegnelser.⁴

Til Lars Frederiksens „Friskebevægelsen i 1852 og de følgende år“, 1885, skrev han Trunderup Friskoles Historie. I Poul Bjerges „Aarbog for dansk Kulturhistorie“ udgaves i 1896 hans Afhandling „Skovbruget i gamle Dage i Kværndrup Sogn“, og i den af Svendborg Amts historiske Samfund udgivne Aarbog „Svendborg Amt“ udkom følgende Bidrag fra hans Haand: „Stevner og Folde

P. Jensen i 30 Aars Alderen
J. Schmidt, Kbh., fot.

m. m.“, 1908; „Byled og Hyrdehuse“, 1910; „Blade af Hovbøndernes Historie“, 1911; „Sagn fra Svenskekrigen 1658—60“, 1912; og „Egeskov-Marked“, 1913.

Desuden skyldes det ham, at Kværndrup og Lunde Bylove og Indholdet af Egeskov Bylov samt en Gildelyd fra Rynkeby, Ringe Sogn, blev udgivet i Poul Bjerger og Thyge J. Søegaards „Danske Vider og Vedtægter“. Et Særtryk af Kværndrup Bylov øgede han med „Oplysninger til Kværndrup Bylov“.

Foruden disse offentliggjorte Arbejder affattede han adskillige andre historiske Skildringer. Til sin Ven Hans H. Holm paa Gultvedholm i Kværndrup Sogn udarbejdede han „Efterretninger om Gultvedholm“, som han skænkede ham som Julegave 1904. Til Kværn-

⁴ H. C. Frydendahl (red.): Kværndrup Sogn, 1943, p. 42—65.

drup Skyttekreds udarbejdede og skænkede han „17de Skyttekreds, et Bidrag til Svendborg Amtsskytteforenings Historie 1866—1891“, et Haandskrift paa 135 Sider Kvart. Endvidere efterlod han sig de Optegnelser om hans egen Slægt, 132 Sider i Kvart, der i det følgende meddeles i Ud- drag, samt et betydeligt Mate- riale til Kværndrup Sogns Hi- storie, til DelsAfskrifter af Jor- debøger o. l. fra Egeskov, som han havde været med til at redde fra Tilintetgørelse. Hvad han ikke selv havde overgivet til det fynske Landsarkiv af dette Materiale, blev efter hans udtalte Ønske afleveret der efter hans Død. Han havde i det hele taget udpræget Sans for at redde og sikre historiske Minder. Slægtshistorien samt nogle efterladte spredte Op- tegnelser er i 1941 skænket Fynsk Hjemstavns-samling af hans Slægt- ning fhv. Gdmd. Rasmus Jensen i Trunderup.

Inger Marie Jensen, f. Pedersen
R. Hansen, Ringe, fot.

I P. Jensens Folkemindeoptegnelser findes indføjet en Rigdom af Ord og Vendinger fra Egnens Folkemaal, i mange Tilfælde Udtryk, der nu helt er forsvundne fra daglig Tale. De faldt ham naturligt i Pennen, eller han søgte med Flid at medtage dem i de gamle Med- deleres Beretninger. Gennem en Aarrække, navnlig i sine senere Aar, udførte han et stort og ypperligt Arbejde ved at nedskrive saadanne Folkemaalsord med Eksempler paa deres Anvendelse paa Ordsedler til Verner Dahlerup, i alt o. 3200. De er kommen den af denne grundlagte „Ordbog over det danske Sprog“ til gode og danner nu en saare værdifuld Bestanddel af Folkemaalsudvalgets Materiale til

en Ømaalsordbog⁵. Stednavneudvalget ejer ogsaa fra hans Haand en Stednavnefortegnelse fra Kværndrup Sogn.

De sidste Aar, P. Jensen levede, var han stærkt svækket. Men hans Aand var frisk til det sidste. Han vedblev med sit Optegnelsesarbejde, næsten til Pennen faldt ham ud af Haanden. Hans sidste Sedler er skrevne med en stærkt rystende Haand.

Han døde 23. August 1913.

Poul Bjerger skrev om ham, da han var gaaet bort: „Han havde et varmt Hjerte, et trofast Sindelag og gjorde et ærligt og solidt Arbejde, hvad enten det var i Haandens eller Aandens Verden.“⁶

Ti Aar senere rejste taknemmelige Venner en Natursten paa hans Grav paa Kværndrup Kirkegaard. I sin Afsløringstale sagde Formanden for Svendborg Amts historiske Samfund, Thøger Dissing, Vejstrup: „Denne Sten er som et Symbol paa P. Jensen. Den er, som han, taget fra den fynske Muld, hvor P. Jensen i god Forstand var rodfæstet.“

* * *

Om P. Jensens slægtshistoriske Optegnelser skriver Poul Bjerger, at hans Beskedenhed forbød ham at udgive dem. „Lad det ligge til Fremtiden, sagde han. Saa kan Slægten fortsætte det, og virkelige Historikere maaske bruge det.“⁷

Enkelte Medlemmer af Slægten har ogsaa arbejdet videre med det. Søsteren Sara Højvang har paa en smuk Maade udfyldt hans Minde fra deres fælles Barndomshjem. Hun har øjensynligt haft hans Optegnelser til Forlæg og i flere mindre Afsnit nøje fulgt dem.⁸ Og en Søstersøn, Stationsforstander V. Aadal, N. Broby, har arbejdet med Øgning og Videreførelse af Optegnelserne. — Desuden har J. Th[erkelsen] offentliggjort nogle Uddrag af dem.⁹

⁵ Fortid og Nutid I, 1914—16, p. 78—84; IX, 1931—32, p. 164 f, 169 og 188.

⁶ Svendborg Amt, 1913, p. 3.

⁷ Svendborg Amt, 1913, p. 20.

⁸ Holger Begtrup: Grundtvigske Hjem i det 19. Aarh., 1929, p. 9—48.

⁹ Gamle midtfynske Slægter gennem 250 Aar, Svendborg Avis 23. Maj 1931.

I P. Jensens Optegnelser mangler et Blad. Det manglende er søgt genfremstillet ved Hjælp af V. Aadals Manuskript, som denne venligst har stillet til min Raadighed. Jeg takker ham herved for dette ligesom for Laan af de Side 488, 489 og 528 gengivne Portrætter.

P. Jensen omtaler i sine Optegnelser korteligt, at hans Forældre begyndte den Hjemmeundervisning, der blev Spiren til Trunderup Friskole, og nøjes i øvrigt med at henvise til det Afsnit i Lars Frederiksens foran nævnte Bog, hvor han har fortalt om Skolens Oprettelse og første Historie. Hvad han der har fortalt om Hjemmeundervisningen paa Nørremosegaard, bliver i nærv. Offentliggørelse føjet ind i naturlig Sammenhæng i Stedet for Henvisningen.

*P. Jensen i 50 Aars Alderen
Fra „Kværndrup Sogn”*

Som det fremgaar af Datoerne ved Slutningen af nogle af Afsnittene, har P. Jensen udarbejdet disse til forskellig Tid. Flere Ting tyder paa, at han ikke i alle Tilfælde har affattet dem som Led i en større Helhed, og at han, da han senere har lagt dem i Rækkefølge, ikke har faaet dem givet den sidste Afpudsning. Ellers vilde han nok have strøget nogle mindre Gentagelser og givet det hele en lidt mere afrundet Form. Jeg har nu søgt at fjerne Gentagelser og enkelte andre Smaafejl; men i øvrigt gengives Arbejdet i den Form, P. Jensen har givet det, ogsaa hvad Retskrivningen angaar. Dog er en hel Del genealogisk Stof udeladt, navnlig af Pladshensyn. Kun det, der samler sig om P. Jensens Aner, er medtaget.

De Aner, der omtales, er opstillet paa omstaaende Anetavle.

Anders Jensen 1692-1778	Maren Nielsdatter 1703-1795						
Jakob Andersen 1731-1812	Anne Margrethe Rasmusdatter 1726-1764			Jørgen Jørgensen 1750-1822	Anne Knudsdatter 1753-1819	Peder Pedersen	Johanne Pedersdatter
Jens Jakobsen 1764-1855	Anne Jensdatter 1780-1852			Hans Jørgensen 1794-1858		Kirsten Pedersdatter	
	Jens Jensen 1812-1906				Anne Hansdatter 1818-1897		
				Peder Jensen 1846-1913			

De i P. Jensens Optegnelser omtalte Aner